

Täysistunto

Tiistai 5.11.2024 klo 14.00—17.43

13. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 41 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 180/2024 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Jussi Halla-aho: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 13. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Keskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Jos puhujalistaa ei tässä ajassa ehditä käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakoh-
tien jälkeen. — Ministeri Meri, olkaa hyvä.

Keskustelu

15.28 **Oikeusministeri Leena Meri** (esittelypuheenvuoro): Kiitos, arvoisa puhemies! Käsiteltävänä on esitys vaalilain 41 §:n muuttamisesta. Esitys koskee ehdokkaiden numero-
ointia samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa, kuten ensi kevään alue- ja kuntavaaleissa.

Vaalilakia esitetään muutettavaksi siten, että oikeusministeriölle annettaisiin mahdolli-
suus määrätä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa ehdokkaiden numeroinnista, niin
että eri vaalien ehdokkailla olisi selkeästi toisistaan erottuvat ehdokasnumerot. Ehdokas-
numerointi alkaisi toisessa vaalissa totuttuun tapaan luvusta kaksi ja toisessa vaalissa nu-
meroon kaksi päätyvästä luvusta, kuten esimerkiksi numerosta 502 tai 2002. Näin eri vaa-
lien ehdokkailla ei olisi samaa ehdokasnumeroa. Vastaava käytäntö on esimerkiksi Ahven-
nanmaalla, jossa toimitetaan neljän vuoden välein samanaikaisesti maakuntapäivävaalit ja
Ahvenanmaan kuntien kuntavaalit ja jossa toisessa vaalissa ehdokasnumerointi alkaa nu-
merosta kaksi ja toisessa numerosta 502.

Julkisen vallan tehtävänä on perustuslain mukaan edistää yksilön mahdollisuuksia osal-
listua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksente-
koon. Äänestäminen vaaleissa on perusoikeus, josta säädetään perustuslaissa.

Hallituksen esityksen tavoitteena on tukea tämän perusoikeuden toteutumista vähentä-
mällä samanaikaisesti toimitettavien vaalien sekoittumisriskiä ja selkiyttämällä ehdokas-
asettelua. Ehdokasnumeroinnin eriyttäminen samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa te-
kisi näkyväksi samanaikaisesti toimitettavien vaalien eroa äänestäjille ja parantaisi äänes-
täjien tahdon näkymistä vaalin tuloksessa, kun väärän vaalin äänestyslippuun virheellises-
ti tehty ehdokasnumero ei voisi tulla toisessa vaalissa samalla ehdokasnumerolla olevan
ehdokkaan hyväksi. Lisäksi ehdotettu menettely selkeyttäisi ehdokasasettelua vaaleissa ja
helpottaisi molemmissa vaaleissa ehdolla olevien ehdokkaiden kampanjointia.

Nyt esitetyt muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Tällöin ne olisivat
voimassa huhtikuussa 25 samanaikaisesti toimitettavissa alue- ja kuntavaaleissa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 110/2024 vp

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Suhonen, olkaa hyvä.

15.31 Timo Suhonen sd: Kiitos, arvoisa herra puhemies! Kiitän oikeusministeriä hyvän lakiesityksen esittelystä. — Esityshän on varsin selkeä. Kysymyksessähän on nimenomaan ehdokasnumeroinnin mahdollinen toteuttaminen niin, että se palvelee niin ehdokkaita kuin tietysti äänestäjiä. Meillä tässä valtakunnassa on tämä demokratia varsin huonoon suuntaan ollut menossa nimenomaan sen suhteen, mikä meillä äänestysaktiivisuus on eri vaaleissa ollut, eli laskeva äänestysaktiivisuus, ja tällaiset mahdolliset sekaannukset ja epäkohdat voivat lisätä sitä, että äänestysaktiivisuus vain laskisi entisestään. Joten tällainen muutos on erittäin tärkeä, samoin kuin se, että erivärisillä vaalilipuilla voidaan edesauttaa sitä, että äänestys on selkeä, ja ennakkoon voidaan tuoda äänestäjille tietoon, miten menetellään, niin että se epäselvyys olisi mahdollisimman pieni ja sitä kautta myös äänestyskynnys tietysti sitten laskisi, niin että mahdollisimman moni kävisi äänestämässä.

Toki tässä on myös kunnilla oma haaste siinä, että kuntien odotetaan tietysti toteuttavan mahdollisimman hyvin sitä, että ennakköäänestyksissä ja äänestyspäivänä sitten äänestyspaikkoja olisi mahdollisimman hyvin tarjolla, jotta kuntalaiset pääsevät mahdollisimman aktiivisesti eri paikoissa äänestämään. Eli tämä lakimuutos tältä osin on tärkeä, mutta niin on myös kuntien vastuu siinä, että äänestyspaikkoja olisi vaaleissa riittävästi. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Strandman, olkaa hyvä.

15.33 Jaana Strandman ps: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva lakiesitys vaalilain muuttamisesta on erittäin ajankohtainen. Esityksessä lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeusministeriö voisi määrätä samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa ehdokkaille selkeästi erottuvat ehdokasnumerot. Samanaikaisissa vaaleissa, niin kuin huhtikuun 13. päivänä 2025 järjestettävissä alue- ja kuntavaaleissa, tulee demokratian toteutua. Äänestäminen vaaleissa on jokaisen perustuslaillinen oikeus. Tämän hallituksen esityksen tarkoitus on tukea tämän perusoikeuden toteutumista selkeyttämällä ehdokasnumerointia samanaikaisvaaleissa.

On hyvä, että eri vaalien äänestysliput ovat eriväriset ja myöskin että ehdokasnumerointi on kuntavaaleissa numerosta 2 ja aluevaaleissa numerosta 1002 alkaen. Tämä lakiesitys helpottaisi myös ehdokkaiden kampanjointia, koska heidän ei olisi välttämätöntä kommunikoida kampanjamateriaalissaan erikseen, kumpi heidän ehdokasnumeroistaan on aluevaalien ja kumpi kuntavaalien numero. Ehdotetulla lakiesityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia.

Arvoisa puhemies! Tärkeää on korostaa selkeää numeroiden kirjoittamista äänestyslippuun. Myöskin äänestysinformaatiota on tärkeää jakaa kaikissa medioissa sekä koteihin lähetetyn ennakköäänestyskirjeen mukana. Kansalaisia tulee kannustaa käyttämään äänioikeuttaan, jotta demokratia toteutuu ja kansalaisten kiinnostus yhteiskunnallisten asioiden hoitoon lisääntyy. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lyly, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 110/2024 vp

15.34 Lauri Lyly sd: Arvoisa puhemies! Tämä lakiesitys on kannatettava ja tuo selkeyttä tähän vaalitalanteeseen. Sinänsä se, kun näillä numerosarjoilla erotetaan toisistaan kaksi vaalia, kuntavaalit ja aluevaalit, on erinomaisen tärkeä asia, ja sitten kun vielä saadaan vähän värejä lisää äänestyslipukkeisiin ja näihin muihin, niin se selkeästi tuo ilmi, että on kaksi erilaista vaalia yhtäaikaaisesti suoritettuna. Tämä on kulujen kannalta hyvä asia, mutta myöskin sen, että vaalin toimittaminen voidaan tehdä sillä tavalla, että meidän äänestyspaikkojen verkko on riittävä ja tässä mielessä saadaan matala kynnyks äänestämiseksi. Ennakkoäänestäminen on kasvanut koko ajan tässä vuosien varrella, ja se varmasti kasvaa tästä eteenpäin, niin että siinä mielessä tämä on myöskin siihen erittäin hyvä asia.

Mikä tässä ehkä kaikkein suurin huolenaihe on ollut, on se, että meidän äänestysprosentti on kuntavaaleissa ja aluevaaleissa aika alhaalla loppujen lopuksi siihen nähden, mitä sen pitäisi olla, ja siihen toivoisi, että työskenneltäisiin enempi, että kuvattaisiin näitten vaalien merkitystä niin kunta- ja alue- eli mitä kunnan tehtävissä on, mitä kaikkea kunta tuottaa asukkaansa ja kuntalaisen elämäänsä, ja sama sote-puolella hyvinvointialueilla, eli että kaikki ihmisten peruspalvelut, jotka olivat aikaisemmin kunnissa, ovat nyt sitten kahdessa organisaatiossa. Sinänsä ne ovat niitä elämän käännekohdissa tarvittavia palveluja, ja näitä tässä myöskin käsitellään. Siinä mielessä, kun tässä sote-alueet ja sote-asiat ovat olleet voimakkaasti esillä viime aikoina, vähän pelkään, että se kuntien tehtäväalue jää vähän näitten alla vaalikeskusteluissa, ja toivoisin, että sitä myöskin muistetaan, kuinka erinomaisen tärkeitä asioita kuntien tehtävät ovat ihmisten arjessa.

Kaiken kaikkiaan, arvoisa puhemies, tämä lakiesitys on kannatettava ja tätä kannattaa viedä eteenpäin. Hyvä, että se nyt jo tuleviin vaaleihin saadaan aikaiseksi. Muutenkin vaaleja Suomessa voitaisiin yhdistää, niin että tätä saataisiin vielä tehokkaammaksi, jos näin isossa kuvassa katsotaan. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Viitanen, olkaa hyvä.

15.37 Pia Viitanen sd: Arvoisa puhemies! Tämä esitys on varmasti oikein hyvä ja kannatettava, sillä on aivan selvää, että kun me pidämme ne kahdet vaalit, niin tämä systeemi on hyvin altis sekaannuksille. Minä uskallan kuitenkin pelätä, että varmasti siitä huolimatta, että on eri värit eri lipuissa ja nyt sitten tulee tämä numerointi olemaan erillinen, tässä voi tapahtua sekaannuksia. Sen vuoksi minäkin korostan ja toivon sitä, että tämän tärkeän lakiesityksen lisäksi ministeri kävisi vielä läpi kaikki ne mahdolliset keinot, mitä voisimme vielä tämänkin lisäksi tehdä.

Yksi ehdotus voisi olla sellainen, puhemies, että kun sinne äänestyspaikalle mennään, niin äänestettäisiin eri kopeissa. Toisessa kopissa äänestettäisiin kunnallisvaaleissa, siellä olisi vain kunnallisvaaliehdokkaiden lista, ja toisessa kopissa äänestettäisiin aluevaaleissa, ja siellä olisi vain aluevaaliehdokkaiden lista. Ainakin itse voisin kuvitella, että jos koppiin menee ja siellä on kahden vaalin listat, niin se on varmasti aika hämmentävä tilanne, vaikka numerot tai värit olisivatkin erilliset. Voisiko ministeri vielä tämänkaltaista ehdotusta tutkia vai oletteko kenties jo miettinyt näitä? Nimittäin jotenkin minulla on vahvasti sellainen tuntuma, että kaikki mahdollinen on tehtävä, jotta niitä sekaannuksia ei syntyisi.

Mutta tämä esitys sinänsä on hyvin tärkeä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Peltonen, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 110/2024 vp

15.39 Eemeli Peltonen sd: rvoisa puhemies! Kuten tässä edellisissä puheenvuoroissa on hyvin todettu, tämä hallituksen esityshän on hyvin kannatettava. On erittäin tärkeää pyrkiä sitä kohti, että nyt kun käymme tällaiset historialliset ensimmäiset kunta- ja aluevaalit täällä Suomenmaassa, ne saataisiin toimitettua mahdollisimman sujuvasti häiriöttä ja vaalitulokset vahvistettua ripeästi ja mielellään niin, että kuntalaisilla, alueiden asukkailla, on hyvä käsitys siitä, millaista vaalitoimitusta he tulevat vaaliuurnille suorittamaan.

Edustaja Viitanen nosti tärkeän huolenaiheen ja ajatuksen näistä muista keinoista. Ehkä itse siirtäisin jonkin verran tässä keskustelussa omaa vastuuta myös kunnille. Kunnathan ovat paljon vartijoina siinä, että kun he rekrytoivat ja valitsevat nämä vaalitoimitsijat, todelliset demokratian sankarit, jotka suorittavat siellä äänestyspaikalla vaalipäivänä tapahtuvan toimituksen ja sen jälkeen myöskin ääntenlaskennan, niin nyt on hyvin tärkeää se, että kunnissa panostetaan näiden vaalitoimitsijoiden kouluttamiseen: vaalitoimitsijoiden kanssa käydään hyvin huolellisesti siellä kunnissa läpi se, miten tämä nyt poikkeaa aiemmasta ja millä tavalla pystytään varmistumaan, että siellä äänestyspaikoilla vaalitoimitsijat pystyvät selviytymään tästä aika haastavastakin uudesta tehtävästä näiden ensimmäisten yhdistelmävaalien toimittamisessa. Eli peräänkuulutan tässä myös kuntien vastuuta. Kuntien on hyvä olla tässä nyt hereillä ja huolehdittava vaalitoimitsijoiden kouluttautumisesta ja kouluttamisesta aivan erityisen paljon näihin vaaleihin.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Keskustelu on päättynyt... — Anteeksi, ministeri Meri, olkaa hyvä, kolme minuuttia.

15.40 Oikeusministeri Leena Meri: Kiitos, arvoisa puhemies! Olen niin hiljainen ja tämänöinen vaatimaton, niin että minä tänne välillä unohdun. Ei vain.

Hyviä puheenvuoroja kaikilta.

Se, mitä tuossa edustaja Lyly toi esille, on haasteena meillä kaikissa kunnissa aina, se, miten me saataisiin ihmiset innostumaan kunta- ja nyt uusista aluevaaleista. Yksi, mitä ainakin Hyvinkään valtuustossa olen itse pitänyt esillä, on se ennakkoäänestyspaikkojen hyvä sijoittelu esimerkiksi siten, että on tämmöisiä drive-in-äänestyspaikkoja. Sitten on hyviä kokemuksia esimerkiksi tämmöisistä äänestysbusseista kylillä. Tämä on nyt aika paljon myös valtuustoista kiinni. Helposti sanotaan, että ai niin, no, katsotaan sitten ensi vaaleissa, ja se vähän niin kuin unohtuu. Se on äärettömän tärkeää, koska ymmärtääkseni ainakin semmoisissa kunnissa — mihin me tehtiin vähän vertailua silloin Hyvinkäälläkin — joissa oli tämmöisiä hyvin joustavia ennakkoäänestysmahdollisuuksia, se ennakkoäänestysprosentti vain nousi. Tietysti myöskin paikallisella medially on tärkeä rooli. Esimerkiksi vanhemmat ihmiset seuraavat ihan paperilehdistä, mitä keskustelua siellä käydään, ja tuodaan sitä esille. Tietysti sitten on kaikki ne tapahtumat, ja ollaan torilla ja kerrotaan, mistä kaikesta päätetään. Mutta se on tosi haaste, koska sitten taas presidentinvaalit ja eduskuntavaalitkin kirvoittavat ihmiset. Mutta se on harmillista, että se unohtuu, että kuntavaaleissa on koulut ja tiet ja kaavoitukset, ihan todella lähialueen asiat — tosiaan todella merkityksellisiä asioita siellä alueilla.

Tuosta edustaja Viitanen esille tuomasta asiasta: Ensinnäkin on tarkoitus, että sinne tulee eriväriset listat, ihan myös ne vaalnumerolistat. Ymmärtääkseni kunnilla on mahdollisuus siihen — ja tätä suositeltaisiinkin — että ne olisivat eri kopeissa. Se ohjeistus on vielä tulossa. Tarkistan vielä, sainko tuosta... Kävin kysymässä tuossa, mutta en saanut nyt vastausta vielä tähän, oliko se niin, että kunta voi itse päättää, laittaako kahteen koppiin. Tie-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 110/2024 vp

tysti vastuu on kunnilla, mutta minusta se olisi hyvä, että ne olisivat kahdessa eri kopissa. Itse koen sen näin.

Sitten meillä on muutakin vaalilainsäädäntöä harkittavana hallitusohjelman mukaisesti, mutta ne ovat siellä parlamentaarisessa työryhmässä, jossa kaikilta puolueilta on puoluesihteerit- tai järjestösihteeriedustusta ja ministeriöiden virkamiehiä. Katsotaan, saadaanko sieltäkin vielä vaalilainsäädäntöön lisää työkaluja.

Tämä oli tärkeä esitys. Tätä ei ehditty tästä kiireellisyydestä johtuen erityisesti lausuttaa muuta kuin puoluesihtereillä, mutta enpä usko, että tämä nyt on semmoinen asia, että kukaan haluaa tätä vastustaa. Tämähän on vain yksi keino selkeyttää. Me ollaan mietitty kaikkia eri keinoja ministeriössä, miten saisimme kaikki nämä parhaaksi päin. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.